

Saimaan ammattikorkeakoulu
Kuvataide Lappeenranta
Kuvataiteen ylempi ammattikorkeakoulu
Opinnäytetyö

Saija Lehtonen

Käsillä hengittäen

Opinnäytetyö 2019

Tiivistelmä

Saija Lehtonen

Käsillä hengittäen, 30 sivua, 1 liite

Saimaan ammattikorkeakoulu

Kuvataiteen koulutus Lappeenranta

Kuvataiteilija (ylempi AMK)

Opinnäytetyö 2019

Ohjaajat: kuvataiteen tohtori Denise Ziegler ja kuvataiteilija Radoslaw Gryta,

Saimaan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyön tarkoitus on tutkia hengitystä maailmankuvaa muokkaavana kokonaisuutena käsillä tekevän taiteilijan näkökulmasta, ja selvittää, miksi luonnonmateriaalit puhuttelevat ihmisiä. Opinnäytetyö koostuu tästä kirjallisesta osuudesta ja taiteellisesta osuudesta, eli puuveistoksesta, jonka aiheena on hengitys. Veistos oli nähtävillä Helsingissä Galleria Forum Boxissa MOS19 – Taiteen Vuoksi näyttelyssä 18.6.-14.7.2019. Veistoksen materiaaleina on raitapuu, mehiläisvaha ja sienistä tehty pigmentti.

Opinnäytetyö tutkii hengitystä taiteilijan näkökulmasta fenomenologisin keinoin, eli selvittää lähdeaineiston ja tekijän oman kokemuksen perusteella, miten taiteilijan todellisuus rakentuu hengitykseen pohjautuvassa maailmankuvassa. Tekijä tulkitsee toimintaansa ja lähdetekstejä käymällä keskusteluja niiden kanssa. Opinnäytetyö tähtää käsityönä luonnonmateriaaleja työstävän taiteellisen toiminnan syvälliseen inhimilliseen ymmärtämiseen.

Hengityksen fyysinen puoli paljastui koko maapalloa yhdistäväksi asiaksi. Hengittämisessä on sen fyysisyyden lisäksi aineeton, filosofinen puoli. Hengityksen voidaan nähdä olevan yhdistävä tekijä myös eri aikojen välillä. Käsillä tekevä taiteilija hengittää myös käsillään. Käsillä tekeminen toimii ajattelun jatkeena, mutta on vieläkin syvempää ja laaja-alaisempaa, se on ihmisyyden jatke. Tutkimuksen lopputulos on, että hengityksellä ja käsillä tekemisellä on merkittävä vaikutus taiteilijan työhön. Luonnonmateriaalit puhuttelevat alitajuntaamme sen takia, että olemme itsekkin osa luontoa. Luonnonmateriaalien hankkiminen ja käsitteleminen luo maailmasta holistisen kuvan.

Asiasanat: hengitys, käsillä tekeminen, luonnonmateriaalit

Abstract

Saija Lehtonen

Breathing through the hands, 30 Pages, 1 appendix

Saimaa University of Applied Sciences

Fine Arts Lappeenranta

Master´s Degree Programme in Fine Arts

Master´s Thesis 2019

Instructors: Ms Denise Ziegler, Doctor of Fine Arts (DVA) and Mr Radoslaw

Gryta, sculptor, teachers at the Saimaa University of Applied Sciences

The purpose of the study was to examine breathing as a modifier of a worldview from the point of view of an artist, who works with her hands and uses natural materials. This thesis consists of a written study and a sculpture. The sculpture was exhibited in Forum Box gallery in Helsinki from 18th of June to 14th of July 2019. Materials of the sculpture are wood, beeswax and pigment made from mushrooms.

The information for this thesis was collected from literature, newspapers, the Internet and by studying authors own working methods. The written part of the thesis discusses breathing from different point of views and what it means to work with hands. This study also investigated reasons to use natural materials and why natural materials are important to humans.

The results of the thesis show that breathing is something that connects everything. Breathing is also a philosophical concept. When paying attention to this concept, it can create a holistic worldview and affect artists material choices. Further studies are required to examine the tacit knowledge of artistic practices, materials and tools.

Keywords: breathing, working with hands, natural materials

Sisälllys

1	Johdanto	5
2	Hengitys.....	6
2.1	Maahengitys, luonnon hengitys	8
2.2	Aika ja hengitys.....	9
2.3	Hengitys filosofiana – kivikin hengittää	11
3	Näkymätön näkyväksi	12
3.1	Taiteilijan käsien hengitys	13
3.2	Hengästyminen, taiteilijan työn fyysisyys	15
4	Luonnonmateriaalit maailmankuvaa muovaamassa	17
5	Holistinen maailmankäsitys bricoleuriin tapaan	20
6	Opinnäytteeni taiteellinen osuus: teokseni Hengitys	22
7	Lopuksi: kaikki on luontoa – suhde ympäristöön materiaalin kautta	24
	Lähteet.....	27

Liitteet

- Liite 1 Kuva teoksestani Hengitys

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä tutkin hengitystä maailmankuvaa muokkaavana kokonaisuutena käsillä tekevän taiteilijan näkökulmasta ja haluan selvittää, miksi luonnonmateriaalit puhuttelevat meitä. Tutkin hengityksen vaikutusta käsillä tekevän taiteilijan työhön. Opinnäytetyöni koostuu tästä kirjallisesta osuudesta ja taiteellisesta osuudesta, eli puuveistoksesta, jonka aiheena on hengitys. Veistos oli nähtävillä Helsingissä Galleria Forum Boxissa MOS19 – Taiteen Vuoksi näyttelyssä 18.6.-14.7.2019. Käytin veistokseni materiaaleina raitapuuta, mehiläisvahaa ja itse sienistä tekemääni pigmenttiä.

Käsite ”luonnonmateriaalit” on hyvin laaja ja osin ongelmallinen. Yleisesti materiaalit jaotellaan luonnonmateriaaleihin ja keinomateriaaleihin. Kaikkia materiaaleja ei mielletä luonnonmateriaali -käsitteen alle, vaikka kaikki materiaali on tavalla tai toisella peräisin luonnosta. Esimerkiksi raudan voisi ymmärtää luonnonmateriaaliksi, koska sitä on kerätty soista ja järvistä, mutta sitä ei yleensä kategorisoida luonnonmateriaaliksi. (Kälviäinen ym. 2003)

Tiedostaen käsitteen ongelmallisuuden, tarkoitan tässä opinnäytetyössäni luonnonmateriaaleilla joko suoraan luonnosta saatuja, käsittelemättömiä tai mahdollisimman vähän prosessoituja materiaaleja. Keskeisintä on, että materiaalit ovat säilyttäneet merkittävimmät materiaaliominaisuutensa, tuntunsa ja luonteensa. Tällaisiksi materiaaleiksi lasken esimerkiksi sellaiset materiaalit kuten mehiläisvaha, puu, kivi ja kasveista ja sienistä peräisin olevat pigmentit.

Oma tekemiseni on keskittynyt luonnonmateriaaleihin ja käsillä tekemiseen jo pitkään. Olen käyttänyt työssäni luonnonmateriaaleja yli viidentoista vuoden ajan ja suosin perinteisiä, luonnonmukaisia työtapoja. Luonnonmateriaalien käyttäminen ja käsillä tekeminen on minulle hyvin tärkeää. Oman työni kautta pohdin hengitystä myös käsitteenä ja filosofiana, ja sen vaikutusta ihmisen maailmassa olemisen tapaan ja maailman ymmärrykseen. Haluan selvittää mikä yhteys on luonnonmateriaaleilla, käsillä tekemisellä ja hengityksellä. Haluan ymmärtää näiden työtapojen vaikutusta taiteilijana toimimiseen ja taiteilijan maailmankuvan muodostumiseen.

Tutkin hengitystä käsillä, luonnonmateriaaleja käyttävän taiteilijan näkökulmasta fenomenologisin keinoin, eli selvitän lähdeaineiston ja oman kokemukseni perusteella, miten taiteilijan todellisuus rakentuu hengitykseen pohjautuvassa maailmankuvassa. Pyrin tulkitsemaan toimintaani ja lähdetekstejä käymällä keskusteluja niiden kanssa ja tähtään tämän tyyppisen, käsityönä luonnonmateriaaleja työstävän taiteellisen toiminnan syvälliseen inhimilliseen ymmärtämiseen. Maailmankuvaan ja sen rakentumiseen liittyy vahvasti myös uskonto, mutta olen rajannut opinnäytetyöstäni pois uskontojen käsittelyn oppijärjestelminä.

2 Hengitys

Hengitys on yhteistä kaikelle elävälle. Se on meille automaattista ja itsestään selvää, mutta sen merkitys on hyvin laaja. Ihmisen hengityksellä tarkoitetaan yleensä fysiologista tapahtumaa, jossa happea siirtyy ilmasta soluihin ja hiilidioksidi puolestaan siirtyy soluista ulkoilmaan. Hengityksessä fysiologisena tapahtumana on neljä vaihetta: keuhkotuuletus, kaasujen vaihto, kaasujen kuljetus ja soluhengitys. (Leevilä ym. 2015) Hengittäminen on fysiologisessa mielessä elintärkeää, mutta samalla monesti itsestään selvänä pidetty ja sen merkitykset ovat jääneet liian vähälle huomiolle. Hengityksellä on paljon hapen ja hiilidioksidin kuljettamista laajempia vaikutuksia meihin myös fyysisellä puolella. Hengitys on liikettä; se liikuttaa selkärankaamme, isoja niveliämme ja sisäelimiä, eli se liikuttaa koko kehoa. Olen harjoittanut physiopilatesta useiden vuosien ajan, ja siinä olen huomannut hengittämisen fyysisen merkityksen. Siinä tehtäviä harjoitteita voi tehostaa yhdistämällä liikkeisiin sisään- tai uloshengityksen, tai niiden vuorottelun. Hengityksen huomioiminen auttaa myös hahmottamaan paremmin keskivartalon asentoa ja sen liikettä.

Hengitys voi myös hoitaa ja huoltaa koko kehoa samalla kun se toteuttaa kaasujen vaihtoa eli soluhengitystä. Hengityksen ja sen vaikutusten tutkiminen on länsimaisen lääketieteen puolella vasta alussa ja uutta tutkimustietoa hengityksen kokonaisvaltaisista vaikutuksista saadaan jatkuvasti. Hengityksellä on merkitystä koko kehomme toimintaan, mukaan lukien mielen ja muistin toiminta. Sillä on

keskeinen rooli esimerkiksi aivojen toimintakyvyn ylläpitämisessä ja niitä puhdistavassa lymfanesteiden kierrossa. (Lampinen, M. 2019)

Hengitys voidaan nähdä myös ihmistä laajemmin. Jos hengitystä ajatellaan kaasujen, eli hapen ja hiilidioksidin kuljetuksena ja vaihtona, voidaan helposti ymmärtää, että eläimet hengittävät, monet samalla tavalla kuin ihmiset. Niin koirat kuin kissat, ja kaikki eläimet, joilla on keuhkot, hengittävät samanlailla kuin ihmiset. Eläimet, joilla ei ole keuhkoja, hengittävät esimerkiksi kiduksien tai hengitysaukkojen ja ilmaputkien avulla (Lännenpää, M. 2007). Mutta myös kasvit hengittävät. Samalla tapaa kuin me ihmiset ja eläimet, myös kasvit tarvitsevat elintoihintoihinsa happea. Kasveissa hengitystä tapahtuu kaikkialla, sen juurissa, lehdisissä ja rungossa. Ne sitovat aineenvaihdunnassaan happea ja vapauttavat, eli hengittävät ulos hiilidioksidia. (Kulmala, L. 2017a)

Hengittämisen lisäksi suurin osa kasveista, ja jotkut levät ja bakteerit tuottavat energiaa itselleen yhteyttämällä. Ne ovat autotrofisia eli omavaraisia, ne eivät siis tarvitse ulkopuolista valmista ravintoa. Tämä seikka on erittäin oleellinen asia sekä hengittämisen että energian saannin kannalta meille muille, jotka olemme toisen varaisia eliöitä, eli emme pysty tuottamaan energiaamme omatoimisesti. Yhteyttävät eliöt mahdollistavat meille energian saamisen lisäksi myös hengittämisen. Yhteyttämässä ne valmistavat itselleen energiaa niitä ympäröivän hiilidioksidin ja useimmiten auringonvalon avulla, tällöin yhteyttämistä sanotaan fotosynteesiksi. Jotkut eliöt yhteyttävät ilman auringonvalon tuomaa energiaa, tällöin yhteyttämistä sanotaan kemotsynteesiksi. Fotosynteesin sivutuotteena syntyy happea, jonka ne vapauttavat itsestään ilmakehään. (Törrönen, K. 2006) Kasvien tarvitsemaa hiilidioksidia syntyy myös muuten kuin hengittämisen tuloksena. Sitä syntyy esimerkiksi fossiilisia polttoaineita polttamalla ja maankäytön muutosten seurauksena. Ilmakehän kasvava hiilidioksidin määrä on yksi tämän hetken ympäristötilaan liittyvä ongelma. (Ruosteenoja, K. 2014)

Yhteyttävät kasvit, levät ja bakteerit tarvitsevat yhteyttämiseen erilaisia pigmenttejä, kuten vihreän värin muun muassa kasvien lehdille antavaa klorofylliä ja porkkanan oranssista väristäkin tuttuja karotenoideja (Törrönen, K. 2006). Me ihmiset, kaikkien muiden hengittävien ohella, olemme siis kytköksissä hengityksellämme pigmentteihin, koska hengitämme näiden yhteyttävien eliöiden pigmenttien avulla

tuottamaa happea. Tämä pigmenttien ja hengityksen yhteys fyysisessä maailmassa luo analogian omaan työskentelyyni ja opinnäytetyöni taiteelliseen osuuteen, jossa käsittelin hengittämistä sienipigmenteillä värjäämässäni teoksessa.

2.1 Maahengitys, luonnon hengitys

Ihmisten, eläinten, kasvien, levien ja bakteerien hengitysten lisäksi myös jalkojemme alla oleva maa hengittää. Maaperän hengitys muodostuu kahdesta tekijästä: kasvien juurten hengityksestä ja maaperässä olevan hiilen hajoamisesta. Maahan kertyy hiiltä orgaanisena aineksena, muun muassa tippuvien lehtien ja kuolleiden eläinten ja ihmisten myötä. Hiiltä sisältävä orgaaninen materiaali hajoaa maassa bakteerien ja muiden hajottajaeliöstön, kuten sienirihmastojen toiminnan seurauksena vapauttaen hiilidioksidia. (Kulmala, L. 2017b)

Maapallon voi ajatella myös hengittävän, koska ilmakehässä olevan hiilidioksidin määrä nousee ja laskee säännönmukaisesti. Tässä mielessä voi ajatella, että maapallomme hengittää yhdessä kaiken elävän kanssa. Maapallon hengitykseen vaikuttaa ihmisten, eläinten, kasvien ja muiden maapallon eliöstön lisäksi erittäin merkittävästi vuorokauden- ja vuodenaika (Ilmatieteenlaitos, 2015). Auringon valo on määräävä tekijä lähes kaikkien eliöiden elintoimintojen rytmittämiseksi, ja niin myös hengittämiseksi. Esimerkiksi yhteyttävät kasvit tuottavat happea yhteyttäessään valon avulla päiväsaikaan, mutta auringonvalon puuttuessa ne eivät pysty yhteyttämään. Silloin ne kuluttavat happea omaan elämiseensä eli aineenvaihduntaansa. Kasvin yhteyttämällä sitoman hiilen määrän erotusta kasvin soluhengityksessä vapauttamasta hiilen määrästä kutsutaan hiilivuoksi. (Ruuskanen, T. 2016)

Helsingin yliopiston Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan Hyytiälän metsäasemalla Juupajoella on seurattu jo pitkään ilmassa olevan hiilen määrää ja kiertoa, sekä puuston vaikutusta siihen. (Hiilipuu, 2019) Tutkimusta on tehty myös muissa maanosissa, esimerkiksi Kalifornian yliopistossa San Diegossa. Ilmakehätutkimus osoittaa, että maapallon ilmakehässä olevan hiilidioksidimäärän vaihtelun sykli on lyhentynyt. Syklin kiihtymisen nähdään johtuvan ilman kokonaishiilidioksidimäärän kasvusta. (The Keeling curve, 2019) Koska maapallon ”sisään”

ja ”ulos” hengityksen tahti on kiihtynyt, voi tämän perusteella ajatella, että maapallo ikään kuin hengästyy.

2.2 Aika ja hengitys

Jaamme hengityksen yhteydellä koko maailman kaiken elävän kanssa. Muodostamme hengityksestä yhteisen kudelman, rakennelman, jonka osa olemme itse. Kuten olen edellä esittänyt, tässä rakennelmassa on kaikilla oma paikkansa niin kasveilla, sienillä, eläimillä, ihmisillä ja maalla. Tämä rakennelma on muuntuva ja muokkautuva kulloisenkin tilanteen mukaan. Se on ollut olemassa ensimmäisistä happiatomeista lähtien mukautuen kuhunkin eliölajiin, ja tämä rakennelma tulee olemaan olemassa niin kauan kuin maapallolla on happea tuottavia ja tarvitsevia eliöitä. Aika ei määritä hengittämistä tai sen merkitystä.

Hengitys on siis jotain, joka yhdistää fyysisesti kaikkia elollisia olentoja. Meidän sisällämme, ja kasvien ja eläinten sisällä käy sama ilma. Hengitys on myös ikiaikaista. Samat happiatomit ovat olleet olemassa jo ennen kuin ensimmäiset bakteerit vapauttivat niitä maapallolle ja erilaiset prosessit saivat ilmakehän kehittymään (Opetushallitus, 2019).

Jakaessamme kaiken hengittävän kanssa tässä hetkessä tämän yhteisen rakennelman, olemme samalla yhteydessä eri aikoihin. Hengittämällä olemme yhtä periaatteessa joka hetki fyysisesti menneisyyden, ja samaan aikaan myös tulevaisuuden kanssa. Hengitys ikään kuin litistää ajan, aika menettää sen (länsimaisesti ajatellen) perinteisen merkityksensä. Tässä hetkessä, yhdessä henkäyksessä on yhtä aikaa kaikki maailman aika. Kun hengitän sisään, saan fyysisen yhteyden menneisyyteen, aikojen alkuun saakka. Minun sisälleni tuleva ilma on ennen minua kiertänyt jo tuhansien ja tuhansien vuosien ajan. Sama ilma on käynyt puiden sisällä, niiden juurissa, maan sisässä, toisissa eläimissä ja ihmisissä lukemattomia kertoja. Nyt tässä hetkessä se kiertää henkäyksen ajan minussa, minun sisälläni. Happimolekyylit siirtyvät keuhkorakkuloista verenkiertoon, elimistöni, lihaksieni ja aivojeni käytettäväksi. Kehoni antaa ylimääräisen hiilidioksidin vaihdossa, ja hengitän ulospäin. Uloshengityksen mukana saatan henkäykseni jatkamaan matkaa, jälleen toisten käytettäväksi, ja tulevaisuuteen. Osa *minua*

itseäni on silloin myös siellä muissa ajoissa, ja samalla kerralla kaikissa niissä ajoissa. Olen yhteydessä kaikkeen, kaikkialle ja kaikkiin aikoihin. Ja kun hengitän uudelleen, sama toistuu. Joka henkäyksellä kiinnityn uudelleen ja uudelleen aikoihin, tai voisi sanoa, ajattomuuteen.

Hengitys tällä tavoin miellettyä ja yhdistettynä aikaan tuo ajatuksen siitä, että aika ei etene, se ei kulje menneisyydestä tulevaisuuteen lineaarisesti. Se, ettei lineaarisesti ymmärretty aika ole elämäämme määrittävä tekijä, viittaa sykliseen aikakäsitykseen, tai jopa ehkä uniaikaan tai imaginaariaikaan. Syklisessä aikakäsityksessä aika ikään kuin kiertää kehää ja jotkut tapahtumat toistuvat pienillä variaatioilla. Tällainen aikakäsitys on hyvin yleinen vanhoissa kulttuureissa ja alkuperäiskansojen parissa eripuolilla maailmaa. Esimerkki syklisestä ajasta ja siitä kuinka asiat tapahtuvat uudelleen pienin muutoksinkin löytyy meidän kaikkien elämästä: vuorokaudet vaihtuvat ja vuodenkierto tapahtuu syklisyyttä noudattaen. Joissain kulttuureissa ajankierron voidaan uskoa olevan hyvinkin pitkä, ajanjaksoit voivat kestää tuhansiakin vuosia. (Rubin, A. 2004)

Uniaika on puolestaan Australian alkuperäiskansan, aboriginaalien perinteinen aikakäsitys, joka on heidän koko kulttuurinsa ja maailmankuvansa pohja. Uniaika on aikakäsitys, jossa kaikki aika on tässä hetkessä. Samasta hetkestä voidaan olla yhteydessä ja vaikuttaa sekä tulevaisuuteen että menneisyyteen. Tämä hetki on yhtä molempiin suuntiin. (Räisänen, H. V. 2012.) Imaginaariaika taas on suhteellisuusteorian myötä syntynyt aikakäsitys, jota käytetään tähtitieteessä ja fyysikassa. Imaginaariajassa ei ole syklisyyttä mutta ei myöskään lineaarista etenemistä mihinkään suuntaan, se vain on olemassa. Aika ymmärretään siinä suhteelliseksi määreeksi, joka riippuu siitä, mistä sitä tarkastellaan. Imaginaariajan käsitteen on ottanut käyttöön fyysikko ja tähtitieteilijä Stephen Hawking. (Rubin, A. 2004)

Hengityksen luontainen syklisyys tukee ei-lineaarista aikakäsitystä ja siihen pohjautuvaa maailmankuvaa. Hengitystä voi tarkastella hyvin laajana käsitteenä, joka vaikuttaa yksilön fysiologian lisäksi hänen tapaansa olla maailmassa ja maailmanympärykseen. Hengityksen voi siis ymmärtää myös filosofisena asiana.

2.3 Hengitys filosofiana – kivikin hengittää

Hengityksen filosofiaa on länsimaissa vasta alettu tutkimaan ja ylipäättään antamaan sille merkitystä fyysisen hengityksen ohessa. Hengityksellä voidaan ymmärtää olevan kokemuksellisia, psyykkisiä, uskonnollisia ja mystisiä ulottuvuuksia. Hengityksen tuoma yhteys hengellisyyden ja fyysisyyden välille on oleellinen asia monissa perinteissä, kuten buddhalaisuudessa, taoismissa ja joogassa. Filosofista näkökulmaa tarvitaan, koska tätä yhteyttä hengellisyyden ja fyysisyyden välillä ei pystytä tutkimaan eikä ymmärtämään pelkästään luonnontieteiden tutkimuksen avulla. (Berndtson, P. 2018)

Hengitys välttämätöntä mutta myös tahdonalaista, toisin kuin vaikka sisäelinten toiminta. Niiden toimintaan ei voi vaikuttaa, mutta ne ovat yhtä oleellisia elämiselle kuin hengittäminen. Hengittäminen on kuin ajattelu, tavallaan sekin on vapaaehtoista, mutta kuitenkin myös pakollista. Kummankin voi keskeyttää tahdonvoimalla hetkeksi, mutta ei kovin pitkäksi aikaa, molemmat käynnistyvät itsestään uudelleen. (Berndtson, P. 2018)

Olemme yhteydessä ympäristöön jatkuvasti hengittämällä, kirjaimellisesti sisäistämme maailmaa koko ajan hengityksen kautta. Otamme ja annamme ympäristöstämme hengityksen mukana myös energiaa (Karpow, A. 1993). Koen myös luonnonmateriaalien samalla tapaa ottavan ja antavan itsestään energiaa. Tässä mielessä suhtaudun luonnonmateriaaleihin kuten tietoiisiin, tiedostaviin asioihin tai olioihin. Niillä on oma elämä ja historia. Ne ovat muokkautuneet omista ja ympäristön syistä omanlaisikseen, riippumatta siitä mitä ihminen toivoo niiden olevan. Materiaalit ovat, kasvavat ja kehittyvät ensisijaisesti muiden seikkojen takia, kuin vain ihmisen käytettäväksi.

Puun voi helposti ymmärtää hengittäväksi materiaaliksi, samoin kuin kasvit ja sienet. Mutta myös kivi on luonnonmateriaali, joka hengittää. Kun hengitystä tarkastelee filosofisessa mielessä, ymmärtää että materiaalin hengittäminen ei ole siis aina kytköksissä fyysiseen hengittämiseen, eli materiaalilla ei ole tarvinnut olla keuhkoja, kiduksia tai toistuvaa kaasujen vaihtoa itsensä ja ulkopuolen, ilman tai maan välillä. Hengittämisen voi ymmärtää laajemmin. Luonnonmateriaalin henki on siinä itsessään. Se on ollut osa maapallon hengitystä, ja sillä on kiistämätön

rooli ja paikka kaikkeudessa, hengittävässä ympäristössä. Minä ihmisenä, ja käsillä tekevänä taiteilijana aistin materiaalin *hengittämällä sitä käsilläni*.

Sana hengitys tuo tälle fyysiselle tapahtumalle sanalla sanoen hengellisen merkityksen. Hengitys kun merkitsee hengenvetoa, hengitettyä ilmaa, mutta se viittaa myös näkymättömään, sieluun ja henkeen. Suomen kielen sana hengitys yhdistää materiaalisen ja immateriaalisen maailman, aineen ja aineettomuuden. Tällainen hengityksen ja hengen rinnastaminen kuuluu myös muihin kulttuureihin. Olen kokenut tämän yhteyden Uuden Seelannin alkuperäiskansa maorien keskuudessa. Heidän perinteisessä tervehdyksessä, jota kutsutaan nimellä hongi tervehtijät painavat kevyesti otsansa ja nenänsä vastakkain ja sen jälkeen hengittävät yhdessä. Se symboloi kaiken alussa maailman synnyttäneen jumalan antamaa ensimmäistä henkäystä. Myös taiteessa tärkeä ja luovaa työtä kuvaava sana inspiraatio on suorassa yhteydessä hengittämiseen. Inspiraatio sanan alkuperä on latinan *inspirare* -sanassa, jossa *in* tarkoittaa sisään ja *spirare* hengittää. (Meri, V. 1991) Tältä pohjalta näen hengityksen olevan oleellinen osa kaikkien taiteilijoiden työtä, koska ymmärrän taiteen olevan yleisesti ottaen keino käsitellä aineettomia asioita. Taitelija toimii usein siis aineellisen ja aineettoman maailman välillä. Taiteilijan teos tuo esille, kiteyttää ja herättää tunteita, ajatuksia, mielikuvia ja muuta aineetonta. Koen taitelijan tehtäväksi ja toimintatavaksi sisäistää asioita, eli hengittää sisään asioita, joista teokset syntyvät ja näin saada inspiraatiota niihin.

3 Näkymätön näkyväksi

Taiteen tekemisellä oletetaan olleen jo varhaiselta kivikaudelta lähtien ihmisen tietoisuutta kehittävä ja muokkaava merkitys. Taiteen avulla on käsitelty ihmisen mielen tuottamia asioita, joita ei välttämättä suoraan esiinny nähtävässä luonnossa. Ihminen on pohtinut taiteen keinoin myös suhdettaan luontoon ja paikkaansa siinä. (Erikson ym. 2017) Tämän hetken ympäristöön ja maisemaan liittyvässä taiteessa käsitellään usein ilmastonmuutoksen ja ympäristöongelmien tuomia traumoja (Mononen, S. 2017). Myös nykyajan ihmisten ympäristösuh-

teessa on paljon hyvää ja omassa työssäni keskityn mieluummin näihin positiivisiin puoliin ja mahdollisuuksien mukaan vahvistan niitä. Taiteilija voi käsitellä teoksissaan sellaisia asioita, jotka eivät syystä tai toisesta ole nähtävillä muuten, tai joihin ei ole kiinnitetty huomiota. Taitelijalla on tärkeä tehtävä tuoda esille sellaista, joka muuten jäisi näkymättömäksi.

Taiteilija voi parhaimmillaan olla työtä tehdessään yhteydessä esikäsitteelliseen ja sanattomaan. Kun keho ja mieli ovat yhteydessä toisiinsa, taiteilijan oma henkilöllisyys muuttuu vähemmän tärkeäksi ja taitelijasta voi tulla ikään kuin osa ympäristöään. Silloin taiteilija voi päästä kosketuksiin oman sisimpänsä kanssa ja tuoda teokseensa jotain kaikkia koskevaa ja koskettavaa. Hengitys on yksi tärkeä tapa, jolla tätä kehon ja mielen yhteyttä voi herkistää. Tietoisena, eli mielen mukana olevan hengityksen kautta keho yhdistyy sitä ympäröivään elementtiin, ilmaan. Intialaisessa filosofiassa ilma yhdistetään elementtinä tilan lisäksi myös aikaan. (Pellikka, A. 2018.)

Klemolan mukaan japanilaisessa perinteessä käytetään harjoituksia, joissa yhdistetään fyysinen ja psyykinen harjoitus, jolloin uskotaan päästävän syvemmälle tietoisuuteen ja kohti ihmisen alkuperäistä kehon ja mielen ykseyttä (Klemola, T. 2004). Taiteella on siis mahdollista parhaimmassa tapauksessa ilmentää jotain ikaikaista, kaikkia ihmisiä yhdistävää elämän salaisuutta. Aistien, mielen ja maailman yhteen liittävä ajattelu, sekä somaattinen kieli on ollut aiemminkin ihmisten yhteistä tietoa (Siukonen, J. 2011).

3.1 Taiteilijan käsien hengitys

Ilma, jota hengitetään, ei yleensä näy. Meille on itsestään selvää, että ympärillämme on jotain mitä pystymme hengittämään. Vain tietyissä tilanteissa voimme saada näköhavaintoja näistä, esimerkiksi pakkasella pystymme näkemään oman hengityksemme. Näköhavaintoa useammin voimme havaita ilmaa ja hengitystä muilla aisteillamme. Voimme tuntea, haistaa ja kuulla jotain molemmista, mutta monesti emme huomaa aistivamme niitä. Hengitystä on helppo pitää itsestään selvyytensä ja hengittämme, vaikkemme kiinnittäisi siihen mitään huomiota (Berd-

son, P. 2018). Ehkä juuri siksi ilma ja hengittäminen on helppo myös jättää huomioimatta. Kuitenkin molemmat, ympäröivä ilma ja hengittäminen ovat meille välttämättömiä. Niissä esiintyvät puutteet tai ongelmat huomataan helpoimmin. Esimerkiksi savuinen ilma ei jää keltään huomaamatta ja flunssan aiheuttama hengittämisen vaikeus tuo esille normaalina pidetyn hengityksen helppouden.

Taitelijan tekemässä työssä on samankaltaisia piirteitä. Taitelijan fyysinen työ on monesti sen laatuista, ettei taiteilija itsekään kiinnitä siihen huomiota. Käden liikkeet, otteet työkaluista ja kädentaidot yleisesti ovat siinä välttämättömiä. Jos kysytään, että miten tämän teit, tai miksi päädyit tähän työkaluun tai lopputulokseen, ei vastausta ole aina helppo antaa. Jyrki Siukonen (2011) kirjoittaa teoksessaan *Vasara ja hiljaisuus* filosofi Martin Heideggerin (1889-1976) ajatuksista koskien työkaluja ja materiaaleja. Taiteilija muuttuu ammattitaitonsa ja kokemuksensa tuoman tiedon myötä yhdeksi niiden kanssa, ja materiaalit ja työkalut vaikuttavat taiteelliseen lopputulokseen yhtä lailla kuin taitelija niihin. Syntyy molempiin suuntiin auki oleva vuorovaikutustilanne. Ammattitaitoinen, kokenut taiteilija käsittelee työkalujaan ja materiaalejaan ilman ja hengityksen kaltaisina asioina, joita ei tarvitse ajatella sen enempää tietoisesti. Työ vain edistyy niiden avulla. Valintoja eri vaihtoehtojen välillä ei tarvitse miettiä, kädet aistivat mitä työkalua tarvitaan seuraavaksi ja mihin suuntaa teosta tulee viedä. Työn etenemisen voi myös kuulla. Monista työtavoista lähtee tietynlainen ääni silloin kun työkalu on esimerkiksi oikeassa asennossa tai voimankäyttö on sopivaa.

Itse työvaiheet eivät näy, vaan ainoastaan lopputulos on muiden nähtävillä. Nämä ovat taitoja, jotka on mahdollista oppia vain itse tekemällä ja osin myös asiansa osaavia tekijöitä seuraamalla. Näin on mahdollista sisäistää hiljaista, näkymätöntä tietoa, joka on oleellista hyvin monessa ammatissa. Tällainen hiljainen tieto on myös taiteilijan ja käsin materiaalejaan työstävän ammattitaidolle äärimmäisen tärkeää (Siukonen, J. 2011). Käsillä työtään tekevä ammattilainen pystyy näin sisäistämään informaatiota käsiensä kautta. Käsillään tekevän ihmisen voi kin ajatella ikään kuin hengittävän käsiensä kautta. Taiteilija kokee yhteyttä fyysiseen maailmaan käsillään. Samalla tavoin kuin me kaikki hengitämme ilmaa, käsillä tekevä taitelija ikään kuin hengittää materiaalejaan ja työkalujaan. Oman ko-

kemukseni mukaan luonnonmateriaalit puhuttelevat, ne kertovat tekijälle enemmän kuin pitkälle prosessoidut materiaalit. Ne ikään kuin osallistuvat teoksen luomiseen ja työhön. Tämä johtuu siitä, että niissä on olemassa materiaalin henki. Luonnonmateriaali on hengittänyt ja ollut yhteydessä kaikkeen samalla tapaa kuin taiteilija itse. Senkin jälkeen, kun puu on kaadettu, sienistä on uutettu pigmentti tai mehiläisvaha irrotettu kennoista, luonnonmateriaalissa säilyy sen luonne.

Käyttäessäni luonnonmateriaaleja teoksissani pyrin siihen, että otan huomioon niiden ominaisuudet, kasvuhistorian ja laadun. Otan nämä piirteet mukaan teokseeni ja ne muokkaavat teoksiani. Näin materiaalit ovat osa teoksen syntyä ja vaikuttavat teokseen samalla tavalla, samaan tapaan kuin minä tekijänä. Tässä tavassani suhtautua materiaaleihin on Heideggeriläistä henkeä. Koen, että materiaaleilla on sananvaltaa siihen, mikä on lopputulos. Tästä seuraa myös se, että suhtaudun omasta mielestäni onnistuneeseen omaan teokseeni osin sivusta katsojana. Saatan ajatella, että *tulipa* siitä hieno, enkä niin että *teinpä* minä siitä hienon. Annan teokselle vapauden syntyä ja säilyttää oma henkensä, ikään kuin se olisi itse hakenut muotonsa ja minä olen vain auttanut siinä. Kunnia onnistumisesta kuuluu siis sille, ei minulle. Olen avustaja, en tekijä.

3.2 Hengästyminen, taiteilijan työn fyysisyys

Länsimainen maailmankuva pohjautuu antiikin Kreikkaan ja siellä vaikuttaneiden filosofien ajatuksiin. Antiikin filosofit, Platon ja Aristoteles vaikuttavat toimintaamme maailmassa yhä hämmästyttävän paljon, ja heidän ajatuksiinsa pohjaavat nyky-yhteiskunnan moraaliset arvot. Nämä arvot menevät kaikkien elämänalueittemme läpi. Ne määrittävät ihmisen paikan suhteessa muuhun maailmaan, ympäristöönsä ja myös ihmisten suhteet toisiinsa. Ylimpänä arvoasteikolla ovat olemukseltaan muuttumattomat asiat, kuten taivaankappaleet. Alempana ovat olemukseltaan muuttuvaiset asiat, joista ylimpinä ovat ihmiset, sen jälkeen kasvit ja eläimet ja aivan alimpana kivet ja maaperä. Tämänkaltainen jako on laajentunut myös ihmisiin. Ihmiset jaettiin ja jaetaan osin yhä arvoasteikolla heidän työn ja toimenkuvansa mukaan, ja tähän jakoon perustuvat myös yhteiskuntaluokat.

Fyysistä työtä pidettiin halveksittavana, eikä se ollut sopivaa vapaalle miehelle. Vapaita miehiä, kansalaisia, olivat oikeastaan vain valkoiset miehet, jotka harjoittivat filosofiaa tai politiikkaa. Filosofit uskoivat pystyvänsä osoittamaan filosofisella päättelyllä, että nämä arvot eivät ole mielivaltaisia eivätkä mitenkään sattumanvaraisia, vaan ne perustuivat arvoasteikon ylimpiin eli muuttumattomiin asioihin. (Karhu, M. 2019) Olemme tottuneet jakamaan käytännön ja teorian erilleen toisistaan, fyysinen työ erotetaan tiukasti ajattelutyöstä ja sitä myös arvostetaan eri tavalla.

Tämä jako tuntuu yhä ja fyysistä työtä ja maahan liittyvää arvostetaan edelleen vähän. Taiteilijoita, kuten kuvanveistäjiä, joiden työhön on kuulunut fyysinen ponnistelu ja hengästyminen, ei ole myöskään arvostettu historiallisesti. Siukosen mukaan vasta renessanssiaikana kuvanveistäjät nousivat kivenhakkaajista taiteilijoiksi. Käsillään tekevää on pidetty tyhmempänä ja yksinkertaisempänä, koska monestikaan hän ei ole pystynyt tuomaan ajatuksiaan esille filosofien keinoin. Vain puhumista tai tekstin tuottamista on pidetty älyä vaativana toimintana. (Siukonen, J. 2011) Tällainen ajattelutapa sivuuttaa sen, että ihminen on kokonaisuus ja ihminen elää monimuotoisessa ympäristössä, josta on myös riippuvainen. Ihmisessä yhdistyy väistämättä fyysinen ja psyykinen puoli.

Jos jättää huomiotta toisen näistä puolista, kehon tai mielen, jättää periaatteessa käyttämättä puolet mahdollisuuksistaan ja taidoistaan. Lopputulos on tällöin aina puolinen. Klemola huomauttaakin, että käsillä tekeminen tuo taiteelle ja yleisestikin tuotteille jotain sellaista, mitä ei koneellisesti saavuteta. Käsillä tehden päästään yhdistämään mieli ja keho tavalla, jota länsimainen ajattelu ei perinteisesti pidä tärkeänä tai ota huomioon (Klemola, T. 2004). Mieli ja keho toimivat yhteen ja myös ristiin ilman tietoista valintaa. Kumpikin vaikuttaa toiseen. Miellessä tapahtuvat muutokset muokkaavat myös kehoa. Esimerkiksi stressaava tilanne voi vaikuttaa vatsan toimintaan. Vastaavasti kehossa tapahtuvat muutokset muuttavat myös mieltä, esimerkiksi shiatsu -hoidossa saavutettava kehon rentous ja kehotietoisuus auttaa käsittelemään huolia ja jopa vuosia vaivanneita muistoja. Keho varastoi mielen kokemukset. Keho ilmentää myös ihmisen luonnetta ja tuo fyysisen muodon persoonalle. Kehon avulla ilmeillä, eleillä ja olemuksellamme muodostamme yhteyden toisiin ihmisiin ja muuhun ympäristöön.

Kiinnittäessäni huomiota kehoni olemukseen ja sen yhteyteen fyysisen maailman kanssa, saavutan paremman tietoisuuden sekä itsestäni että ympärilläni olevasta. Saan tarvittavat tiedot materiaaleista ja käteni hengittäessä niitä ymmärtän, miten minun tulee käsitellä niitä. Tämä taito vaatii harjoitusta, mutta uskon sen olevan kaikkien saavutettavissa. Ihminen on kehittynyt maailmassa käsin tehden. Kätemme ja peukalon asento on muokkautunut sen mukaan, että pysytymme tarttumaan asioihin. Käsitämme siis maailmaa käsillämme.

Ruumiillisuus on kaiken havainnoinnin ja kokemuksen pohja (Hyvönen, 2001). Samalla tapaa kuin hengittäminen, sitä pidetään monesti itsestäänselvytenä. Ruumiillisuus on myös välttämättömyys ja tämän takia siihen ei aina kiinnitetä huomiota. Ruumiillisuudella on merkitys visuaaliseen havaintoon. Materiaalien aistiminen niitä käsin hengittämällä avaa niistä sellaisia puolia mitä ei pysty havaitsemaan muuten. Käsillä tekeminen tuottaa siis sellaista informaatiota, jota ei saavuteta muilla tavoin. Fyysisyydellä ja hengittämisellä on samankaltaisia piirteitä. Kumpikin on laadultaan sellaisia, että niitä ei voi sivuuttaa, mutta ne on mahdollista jättää huomioimatta. Ne molemmat ovat tärkeässä roolissa havaintojen tekemisessä ja avainasemassa maailmanyymmärtämisessä.

4 Luonnonmateriaalit maailmankuvaa muovaamassa

Maailmankuva on humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa käytettävä termi, jota on kuitenkin moitittu epätäsmälliseksi. Ennen maailmankuva terminä tarkoitti selkeästi sitä, millaisen kuvan ympäristöstä oli aistihavainnoin tehtävissä. Viime vuosikymmeninä termillä on voitu tarkoittaa yksilön lisäksi myös yhteisön maailmankuvaa, tai tietyn aikakauden tai kulttuurin maailmankuvaa. (Knuuttila, S. 2011) Tarkoitan tässä maailmankuvalla yksilön maailmankatsomusta, johon liitän yksilön identiteetin ja näkemyksen asemastaan maailmankaikkeudessa. Ymmärrän maailmankuvan vaikuttavan merkittävästi siihen, miten yksilö suhtautuu ympäristöönsä, itseensä ja toimintaansa.

Luonnonmateriaalien määritelmääni käsittelin johdannossa. Määritelmäni mukaisia luonnonmateriaaleja, jotka ovat käsittelemättömiä, suoraan luonnosta saattavia tai mahdollisimman vähän prosessoituja yhdistää myös yksi merkittävä ominaisuus: hajoaminen. Luonnontilaansa lähellä olevat materiaalit pystyvät hajomalla liittymään kokonaisuudessaan takaisin luonnon kiertokulkuun. Orgaanisessa aineessa oleva hiili muuttuu hiilidioksidiksi muun muassa hajottajabakteerien ja sienten käyttäessä sen energiantuotantonsa ja näin myös aineen hajoaminen on hengitystä. Luonnonmateriaalien ja keinomateriaalien ero on kuitenkin hyvin häilyvä ja toisinaan vaikeasti määriteltävä.

Joskus ihmisen tekemä keinomateriaali ja luonnonmateriaali kulkevat käsi kädessä ja niiden toiminnot yhdistyvät. Näin on esimerkiksi keinoluun kohdalla. Keinoluun on ainetta, jonka ihminen on kehittänyt orgaanisia aineita yhdistämällä ja jota käytetään apuna ihmisten katkenneiden luiden hoidossa. Sitä laitetaan katkenneeseen kohtaan ja oikea luu korjaa itsensä muodostuessaan keinoluun tilalle. Keinoluun hajoaa kehon edesauttamana antaen tilaa luonnolliselle luulle sen kasvaessa. (Syvärinen, K. 2010) Tässä yhteydessä keinotekoinen ainekin siis hajoaa ja osallistuu luonnonmateriaalien vertaisena hengittämiseen ja kiertokulkuun. Synteettisiä aineita kehitetään kaikilla aloilla tähän suuntaan, ihmisen tekemistä aineista halutaan enemmän luonnonmateriaalien kaltaisia. Kaikki luonnonmateriaalit, orgaaninen aine ja siis myös osa ihmisen tekemistä aineista hajoaa. Niissä oleva hiili muuttuu hiilidioksidiksi tai esimerkiksi sitoutuu maahan. Hajoamisprosessi seuraa kuolemaa. Tässä mielessä elämän ja kuoleman raja on vain ihmisten keksimää, hengitys kuuluu molemmille puolille ja kulkee saumattomasti myös tämän rajan yli.

Luonnonmateriaaleihin tärkeänä ja kiinteänä osana liittyy toki myös itse luonto. Suomen kielen sana luonto tarkoittaa myös ihmisen suojelushaltijaa, joka on varjellut ihmistä ja saattanut joskus kulkea henkilön edellä ja näyttäytyä häivähdyksen omaisesti muillekin. Luonnosta puhuttaessa voidaan ymmärtää tarkoitettavan ihmisen olemusta ja tyyliä, luonnetta. (Arha & Isohauta, 2015) Luonto ja luonnonmateriaalit ovat erottamattomasti kytköksissä toisiinsa puhuttaessa luonnonmateriaaleja käyttävän taitelijan maailmankuvasta.

Luonnonmateriaalien käyttäminen voidaan liittää niukkuuden aikoihin ja puutteen väkisin tuomaan materiaalien käyttökohteiden luovuuteen. 1960-luvulla yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset näkyivät myös taiteen muutoksena. Luonnonmateriaalien, -kuitujen ja tekstiilitaiteen kentästä alettiin kansainvälisesti käyttää nimitystä ”*fibre art*”. 1970-luvulla ympäristötietoisuus kasvoi ja sen mukanaan tuoma pyrkimys ekologisuuteen nosti luonnonmateriaalit entistä enemmän esille. Valinta käyttää luonnonmateriaaleja voidaankin nähdä ekologisena kannanottona. (Arha & Isohauta, 2015) Luonnonmateriaalien käyttämisellä ja käsin tekemisellä on vaikutusta taitelijan itseensä ja taiteilijan maailmankuvaan. Luonnonmateriaaleja käyttämällä on helppo ymmärtää, että on itse osa luontoa ja näkee selvemmin tekojensa ja toimiensa seuraukset luonnossa.

Hengitykseen pohjautuva maailmanymmärrykseni ohjaa minua käyttämään luonnonmateriaaleja ja valitsemaan työtavoikseni perinteisiä menetelmiä. Luonnonmateriaalien käyttäminen vaatii monenlaisia tietoja. Materiaaleihin vaikuttavat sääolosuhteet, paikka, vuodenaika, ympäristötila ja moni muu asia, joiden vaikutus täytyy tietää pystyäkseen hankkimaan sellaista materiaalia mitä tarvitsee. Vanhat taidot ovat tärkeitä minulle koska koen, että niiden mukana siirtyy paljon syvää tietoa kulttuurista, luonnosta, työstä ja ihmisenä olemisesta. Samalla tunnen niiden kytkevän minut kiinteäksi osaksi ympäristöäni. Näin käy esimerkiksi käyttäessäni sienistä tekemiäni väripigmenttejä. Pigmenttien tekemiseksi tarvitsen tietoa sienistä: minun täytyy tietää mitä sieniä tarvitsen haluamaani väripigmenttiin ja minun täytyy osata tunnistaa sienet. Varsinainen sienien kerääminen kytkee minut vuodenvaihtoon, koska minun täytyy tietää mihin aikaan hakemiani sieniä yleensä kasvaa. Sienien etsiminen tekee paikan merkitykselliseksi, koska täytyy tietää miltä alueilta ja millaisista maastoista hakemiani sieniä on mahdollista löytää. Vuodet ovat sääolosuhteiltaan, sademäärältään ja lämpötilaltaan erilaisia, ja kaikki nämä vaikuttavat sienien esiintymiseen. Löytääkseen hakemansa, metsään täytyy päästä *sisälle*. Metsä täytyy ymmärtää kaikilta niiltä osin, kun se vain on mahdollista. Tunnustelen ympäristöäni kaikilla aisteillani niin, että koko kehoni on mukana toimessani. Jotkut sienet voi esimerkiksi haistaa jo kaukaa. Irrottaessani sienen maasta joistain sienistä kuuluu selkeä ääni, niiden jalka saattaa katketa napsahtamalla. Puhdistaessani sieniä sieniveitsellä eri sienet tuntu-

vat erilaisilta. Toiset ovat hauraita, toiset kovia tai kumimaisia. Tässä työssä minussa yhdistyy tieto ja intuitiivisuus. Sulaudun maastoon teos mielessäni. Sienien löytäminen on aina löytämistä ja sienet *saatuja*. Niitä ei voi mennä vain hakemaan. Sienisaalin saamisen jälkeen alkaa sienien käsittely pigmentiksi, joka liittyy minut puolestaan ikivanhaan taiteilijoiden ja värjäreiden ketjuun.

Luonnonmateriaalien käsittely muuttaa taitelijan suhtautumista ympäristöönsä ja muokkaa taiteilijan maailmankuvaa. Monia materiaaleja pystyy hankkimaan vain kerran vuodessa ja yleensä niiden keräämiseen, kasvattamiseen ja käsittelyyn täytyy varata runsaasti aikaa. Monet luonnonmateriaalit, kuten sienet, kalansuomut ja havunneulaset mielletään ilmaisiksi. Luonnonmateriaaleja käyttämällä syntyy kuitenkin ymmärrys siitä, että näillä materiaaleilla on arvo, mutta se määräytyy toisin kuin yksiselitteisesti rahalla määriteltynä. Toinen yleinen käsitys on monen luonnonmateriaalin kohdalla niiden rajattomasta saatavuudesta. Näiden materiaalien kerääminen ja valmistelu käyttävään muotoon tuo myös ymmärryksen rajallisuudesta.

Parhaimmillaan luonnonmateriaalien käyttäminen taiteessa voikin harjoittaa tekijän mieltä ja lisätä tietoisuutta ympäröivästä maailmasta. Luonnonmateriaalit herättävät meissä jotain muinaista, meidän yhteisessä mimeettisessä ja semioottisessa muistissamme, kehossamme kulkevassa perimätiedossamme. Luonnonmateriaalit puhuttelevat alitajuntaamme. (Klemola, T. 2004).

5 Holistinen maailmankäsitys bricoleuriin tapaan

Maailmankatsomukseni ohjaa materiaalivalintoja omassa työssäni. Maailmanymmärrykseni koen pohjautuvan hengityksen filosofiaan. Koen kaiken olevan yhtä, enkä tee niin suurta eroa niin sanotun elävän ja elottoman välillä. Koen, että kaikki on elävää, tavalla tai toisella. Hengityksen filosofiassa kiteytyy kokonaisvaltainen maailmankäsitys (Berndtson, P. 2018).

Värini on erityislaatuista, koska tiedän sen kaikki vaiheet, eikä siitä tulisi toisen tekemänä samanlaista. Haluan käyttää taiteessani itse tekemääni pigmenttiä,

koska siihen jää tavallaan jälki minusta ja metsästä. Värini kertoo luonnosta, tekijästä ja myös kyseisestä vuodesta. Jyrki Siukonen kirjoittaa kirjassaan *Vasara ja hiljaisuus* (2011) Martin Heideggerin ajatuksesta vasarasta työkaluna: kuinka vasaran, sen laadun ja mihin siitä on, pystyy ymmärtämään vasta kun sitä käyttää. Eli taiteilija sisäistää käsiensä välityksellä ympäristöönsä ja ottaa sen osaksi luomisprosessia. Samalla tavoin, ei vain taiteilijan työkalu, vaan myös taiteilijan materiaali, tässä tapauksessa itse tehty pigmentti tuo oman osansa teokseen. Luonnonmateriaalit vaikuttavat tekijään ja myös työn lopputulokseen. Niiden olemuksesta siirtyy jonkin osa taitelijan käsien välittämänä teokseen. Itse kerättyinä ja käsiteltyinä materiaali on paljon enemmän kuin vain materiaalia, sillä on historia ja tarina, melkein persoona, joka vaikuttaa taitelijan suhtautumiseen siihen.

Suhtautumistavassani materiaaleihin on paljon *bricoleur* -ajatuksen mukaista. Bricoleur on antropologi Claude Lévi-Straussin luoma käsite tekijästä, jonka ajattelutapaan kuuluu luova ja kekseliäs, ratkaisulähtöinen lähestymistapa työhön ja mielikuvituksellinen, toisinaan epätavanomainen työkalujen käyttö (Siukonen, J. 2011). Samaan tapaan voi ajatella työkalujen lisäksi materiaalien suhteen. Suoraan luonnosta saatavat materiaalit ruokkivat mielikuvitusta. Bricoleur ajattelee asioita laajemmin kuin pelkän rationaalisen ajattelun kautta. Sieni ei ole vain sieni, eikä puu vain puu. Bricoleur-taiteilija pystyy näkemään materiaalin sisälle, sen hengen. Tällöin materiaali on enemmän kuin vain taiteilijan omaan tahtoon muokattava raaka-aine. Olen huomannut tämän omassa työskentelyssäni. Materiaalit voivat vaikuttaa taiteeseen yhtä paljon ja samalla tapaa kuin minä itse taiteilijana. Ne ovat osa luomistapahtumaa. Polttopuiksi kerätyissä rankakasoissa saattaa joku puunrunko näyttäytyä minulle hahmona, jonka minä tuon muidenkin nähtäville. Tällaiset hetket ilmentävät mielestäni samaa kuin hengityksen kautta lähestyttävä ajan merkityksen muuttuminen. Taitelija tulee tietoiseksi ympärillä olevasta. Paikka, tekeminen ja tapahtuma sulautuvat yhteen saaden ajasta riippumattoman arvon.

Bricoleur yhdistettynä taiteilijan toimintaan, luonnonmateriaaleihin ja hengityksen ymmärtämiseen tuo taiteilijalle kokonaisvaltaisen eli holistisen käsityksen toimintaympäristöstään ja pidemmälle vietyä koko maailmasta. Materiaalit voi ymmär-

tää maailman kokonaisuutena, johon taitelija itse kuuluu. Omaan maailmankuvaan pohjautuvien teosten tekeminen auttaa jäsentämään suhdetta ympäröivään maailmaan ja ymmärtämään taiteilijan omaa paikkaa ja roolia siinä. Holistinen maailmankuva on mielestäni omiaan luomaan hyvät edellytykset hengityksen syvälliselle ymmärtämiselle.

6 Opinnäytteeni taiteellinen osuus: teokseni Hengitys

Opinnäytetyöni taiteellisessa osuudessa tutkin luonnonmateriaaleja ja hengitystä veistoksen keinoin. Teokseni on hengityksen, henkäyksen fyysinen ilmentymä. Ajatuksenani on kuvastaa hengityksen aineetonta puolta, hengityksen sielua, joka yhdistää meitä kaikkia. Veistokseni toimii hyvin esimerkkinä käsittelemistäni aiheista ja tavastani lähestyä taiteen tekemistä. Kuva teoksesta löytyy liitteistä (liite 1).

Veistos on noin 125cm korkea ja sen halkaisija on noin 35cm. Veistos on puuta, joka on halkaistu pituussuunnassa ylhäältä alas saakka. Puun kaksi puolisko ovat aivan lähekkäin, jolloin katsoja ei näe varmaksi, ovatko ne kokonaan erillään vain vielä hiukan kiinni toisissaan. Puoliskot kaartuvat yläosastaan hiukan erilleen, muodostavat tyhjän tilan väliinsä. Puu on raitaa (*Salix caprea*). Puun pienet halkeamat täytin mehiläisvahalla, jonka olen värjännyt sienistä, veriseitikeistä (*Cortinarius sanguineus*) tekemälläni pigmentillä. Hieroin väriä myös puun leikkauspintaan.

Valitsin puun materiaaliksi, koska puulla on oleellinen osa ihmisten hengityksen mahdollistajana. Koen yhteyttä puihin. Tunnen meissä olevan yhtäläisyyksiä, vaikka puut ovatkin monella tapaa erilaisia kuin ihmiset. Me myös tarvitsemme puita. On huikeaa ajatella puiden elinkaarta ilmassa leijuvasta siemenestä aikuiseksi puuksi. Ikä, joka niiden on mahdollista saavuttaa, on kunnioitusta herättävää. Puulajina raita kuuluu pioneerilajeihin, eli puulajeihin, jotka kasvavat ensimmäisinä aukeille paikoille. Ne kasvavat melko nopeasti. Niissä on paljon elämänvoimaa. Niiden puuaines on kaunista ja siinä on hienoja sävyjä ja kuvioita.

Puut ovat yhteydessä toisiinsa ja kun puita on tarpeeksi samalla alueella, ne synnyttävät metsän. Puut muodostavat yhdessä muiden lajien, kuten sienten kanssa yhteisen tietoverkon. Ne tekevät yhteistyötä ja viestivät keskenään. Metsä on tärkeä ja ainoa mahdollinen elinympäristö monelle lajille. (Wohlleben, P. 2017) Metsä on tärkeä myös ihmiselle, muutenkin kuin hapen tuottajina tai materiaalina. Metsä rauhoittaa ja tuo mielen tyyneyttä. Puussa on järkähtämättömän tuntuista jyrkyyttä ja mahtavuutta, joka asettaa ihmisen mittakaavaan. Samalla puut hoi-tavat meitä, jopa monista lajeista haihtuvat öljyt tekevät hyvää mielellemme ja immuunijärjestelmällemme. Koen puut monesti sympaattisiksi, ikään kuin ne olisivat minutkin huomioonottavia tai ainakin hyväksyviä yksilöitä.

Puu teoksessani kuvaa puun hengitystä ja ideaa yhteyttämisestä, joka tuo meille ihmisille happea. Halusin puun tulevan teokseksi hyvin lähellä luonnontilaansa niin, että puu on päässyt itse vaikuttamaan teokseen. Halusin työstää sitä mahdollisimman vähän. Pyrin tunnustelemaan ja tarkastelemaan puun kasvusuuntaa ja muotoja. Hengitin käsilläni työskennellessäni sen kanssa, halusin pysyä tietoi-sena siitä mikä on tämän kyseisen puun muoto.

Puun puoliskojen välille jäävän tyhjän tilan voi nähdä suuaukkona. Tällä tavoin toin puun hengittämistä lähemmäksi ihmisen hengitystä, konkreettiseksi ja ym-märrettävämmäksi ihmiselle. Puun halkeamiin käyttämäni veriseitikkipigmentillä värjätty mehiläisvaha on hyvin punaisena miltei verenväristä. Puussa olevat hal-keamat kiinnittävä huomion punaisina. Se tekee teoksesta lihallisen ja halkeamat rinnastuvat verisuoniin. Tämä on omiaan hälventämään ihmisen ja puun eroa. Ylhäältäpäin katsottuna teoksen puoliskoiden voi nähdä myös kuvaavan keuh-koja, joka sekin sopii hengitysteeman fyysiseen puoleen.

Halusin käyttää mehiläisvaha veistoksen osana, koska vaha tuo hengitykseen elämän säilymisen elementin mukaan. Mehiläisvaha tuo teokseen idean mehi-läisten hengittämisestä, ja nostaa esille niiden oleellisen roolin kasvien kasvami-nessa ja sitä kautta meidän kaikkien elämän mahdollistajana. Mehiläisvahalla on monia ainutlaatuisia ja ihmiselle hyvää tekeviä ominaisuuksia. Mehiläiset pölyttä-jinä ovat avainasemassa koko elämän säilymisessä maapallolla. Mehiläisvaha on osin peräisin ystäväni tarhaamilta mehiläisiltä. Sienet pigmenttiä varten olen kerännyt itse. Materiaalien alkuperän tietäminen on minulle tärkeää.

Sienipigmentti tuo teokseen idean niin sienistä, jotka osallistuvat maahengitykseen, kuin myös pigmenteistä, joka osallistuvat yhteyttämiseen ja tuottavat meille, minunkin hengitettäväkseni happea. Ennen taiteilijat tekivät itse pigmenttinsä luonnon aineksista ja niistä, taitelijan käyttämistä väreistä pystyi käden jäljen lisäksi tunnistamaan tekijän. Tekemällä itse pigmentit, haluan kunnioittaa perinteisiä taiteilijatraktioita. En halunnut käyttää teokseeni synteettisiä väripigmenttejä myöskään siitä syystä, että värejä koskevat samanlaiset lainalaisuuden kuin muitakin materiaaleja: luonnosta saatavissa väreissä on omanlainen tuntu ja henki. Lisäksi ne ovat kauniita, toisiinsa sointuvia värejä ja niissä on lämmin sävy, joka tuo elävyyttä koko teokseen.

7 Lopuksi: kaikki on luontoa – suhde ympäristöön materiaalin kautta

Tutkimuksessani keräsin tietoa hengitykseen, luonnonmateriaaleihin ja käsillä tehtävään taiteeseen monesta eri näkökulmasta. Hengityksen fyysinen puoli paljastui koko maapalloa yhdistäväksi asiaksi. Hengittäminen on yhteistä kaikelle elävälle ja me ihmiset toisenväraisinä eliöinä olemme riippuvaisia happea tuottavista eliöistä. Me tarvitsemme siis ympärillämme olevaa luontoa. Hengittämisessä on sen fyysisyyden lisäksi aineeton, filosofinen puoli. Hengityksen voidaan nähdä olevan yhdistävä tekijä eri eliölajien, mutta myös eri aikojen välillä. Näiden molempien, sekä hengityksen fyysisen että filosofisen puolen merkitys ja tärkeys jää helposti huomioimatta, mutta hengitystä fyysisenä tapahtumana ei pysty sivuuttamaan.

Tietoinen suhtautuminen tekemiseen on työskentelyn oleellinen osa. Se yhdistää taiteilijaa ympäristön kanssa. Taitelijan käyttäessä työssään luonnonmateriaaleja on yhteys ympäristöön vieläkin selkeämpi. Luonnonmateriaalit puhuttelevat alitajuntaamme. Ne herättelevät tiedostamatonta puoltamme ja sitä kautta tunteitamme ja ajatuksiamme, koska olemme itsekin osa luontoa.

Käsitlemättömässä tai vain vähän käsitellyssä luonnonmateriaalissa säilyy sen henki ja sitä määrittävät ominaisuudet. Materiaalin omat ominaisuudet tulevat selkeimmin esille tehdessä taidetta käsin, olemalla fyysisessä yhteydessä materiaaliin. Käsillä tekevä taitelija hengittää siis myös käsillään. Käsillä tekeminen toimii ajattelun jatkeena, mutta on vieläkin syvempää ja laaja-alaisempaa. Se on ihmisyyden jatke. Käsitlemättömän luonnonmateriaalin oma henki, persoona, vaikuttaa siihen, miten sitä käytetään. Siinä osa ihmistä siirtyy työn tulokseen ja osa materiaalin ymmärryksestä ihmiseen.

Fyysinen yhteys ihmisen ja ympäristön välillä väistämätön. Suhde tähän yhteyteen on samankaltainen kuin hengitykseen; ruumiillisen yhteyden ympäristöön pystyy jättämään huomioimatta, mutta sitä ei pysty sivuuttamaan. Tähän yhteyteen on oleellista kiinnittää huomiota, koska ihmisen kokemukset ja havainnot ympäristöstä rakentuvat ruumiillisuuden kautta. Ruumiillisuuden huomioiminen antaa mahdollisuuden kehittää omia taitojaan ja ymmärrystään kokonaisvaltaisesti. Ilman hengittäminen on yksi fyysisen yhteyden muoto. Myös koko kehomme aistii ilmaa joka kohdasta. Hengittämäämme ilmaa on ympärillämme joka puolella. Ilma toimii yhdistäjänä meidän ja muun maailman välillä, mutta toisaalta juuri siitä syystä, että olemme ilman ympäröimiä, ilma tavallaan samalla myös erottaa meidät paikasta. Olemme yhteydessä vain ilmaan.

Fyysisyys on oleellinen osa visuaalista havaintoa ja käsin tekemistä, ja kuvataiteen ollessa visuaalinen taiteenlaji on fyysisyys erottamaton osa sitä. Käsillä tekemisen tuoma fyysinen yhteys maailmaan ja käsieni hengitys on minulle yhtä tärkeää kuin ilman hengittäminen, en eläisi ilman kumpaakaan. Materiaalien aistiminen niitä käsin hengittämällä avaa niistä sellaisia puolia mitä ei pysty havaitsemaan muuten. Käsillä tekeminen tuottaa siis sellaista informaatiota, jota ei saavuteta muulla tavoin. Fyysisessä työssä ihminen hengästyy ja työtä johdetaan mielellä ja tämä vahvistaa mielen ja kehon yhteyttä. Yhdessä nämä puolet ovat vahvemmat kuin kumpikaan yksinään.

Luonnonmateriaalien hankkiminen ja käsitleminen luo ymmärryksen siitä, että näillä materiaaleilla on arvo, mutta se määräytyy toisin kuin yksiselitteisesti rahalla määriteltynä. Näiden materiaalien kerääminen ja valmistelu käyttävään muotoon tuo myös ymmärryksen maailman rajallisuudesta ja siitä, että olemme

kaikki osa suurta kokonaisuutta. Tämä kannustaa myös ympäristön parempaan kohteluun ja se edistää myös ihmisen hyvinvointia.

Tutkimukseni lopputulos on, että sekä hengityksen fyysisellä että filosofisella puolella on merkittävä vaikutus taitelijan työhön. Kiinnittämällä näihin puoliin huomiota, taitelijalle voi muodostua luonnonmateriaaleja käyttäessään ja niihin syventyessään maailmasta holistinen kuva, jossa ei voi erotella asioita omiin lokeeroihinsa. Tämä vaatii materiaalille avautumista, sen kanssa hengittämistä. Keho ja mieli eivät ole irrallisia toisistaan, kuten myöskään ihminen ei ole irrallinen maailmasta. Tällainen ajatus vähentää ihmiskeskeisyyttä ajattelusta ja sitä kautta myös toiminnasta.

Tekemäni tutkimus loi laajan kuvauksen hengityksestä, luonnonmateriaalien merkityksistä ja luonnonmateriaalien käsittelyn kasvattamasta maailmanymmärryksestä. Yksi mielenkiintoinen ja innostava tutkimuksen esille tuoma käsite on Lévi-Straussin bricoleur. Tämä taitelijan työkalujen ja materiaalien vaikuttaminen taitelijan työhön, ja erityisesti työssä vaadittava hiljainen tieto vaatisi lisää tutkimusta. Hiljainen tieto kantaa sisällään keskeisiä osa-alueita taiteesta, perinteisistä tekniikoista ja luonnonmateriaaleista. Tutkimus vahvasti haluani käyttää luonnonmateriaaleja myös jatkossa. Hengitän yhdessä luonnonmateriaalien kanssa ja sama hengitys kulkee kaikkien meidän lävitsemme.

Lähteet

Berndtson, Petri, 2018. *Phenomenological Ontology of Breathing. The Phenomenologico-Ontological Interpretation of the Barbaric Conviction of We Breathe Air and a New Philosophical Principle of Silence of Breath, Abyss of Air*. Jyväskylän yliopisto.

Erikson, Lauri, Immonen Visa & Hiekkanen Markus, 2017. *Hirvenvasa ja kerjäläinen*. Helsinki: Nemo Kustannus.

Hiilipuu, 2019. Helsingin yliopiston Ilmakehätieteiden keskuksen (INAR) Fysiikan ja Metsätieteiden yksiköiden sekä ohjelmistoyritys Simosolin ja kuvataiteilija Terike Haapojan yhteistyöhanke. www.hiilipuu.fi luettu 4.2.2019

Hyvönen Hanna, 2001. *Taidemaalarin ja filosofin työn rinnastuksia Merleau-Pontyn fenomenologiassa*. Artikkelilehdessä Niin&näin, 4/2001

Ilmatieteenlaitos, 2015. *Tiedote: 2015. Satelliitti kertoo, kuinka maapallo hengittää*. <https://ilmatieteenlaitos.fi/tiedote/121387631> luettu 5.11.2019

Arha Soili & Isohauta Teija, 2015. *Tekstiilitaidetta luonnosta*. Helsinki: Maahenki Oy

Karhu Mika, 2019. Taiteen evoluutio -kurssi. Aalto yliopisto. Luentomuistiinpanot.

Klemola Timo, 2004. *Taidon filosofia – filosofin taito*. Tampere University Press.

Karpow Allan, 1990. *The meaning of Life*. Teoksessa Karpow Allan, 1993. *Essays on the blurring of art and life*. University of California Press.

Knuuttila Seppo, 2011. *Etnografiset käännteet perinnetieteiden yhdistäjinä?* Teoksessa Nieminen Aila, Olsson Pia, Ruotsala Helena & Siivonen Katriina (toim.), *Aineen taikaa*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, sivut 330-344

Kulmala Liisa, 2017a. *Kasvihengitys*. <http://www.hiilipuu.fi/fi/artikkelit/kasvihengitys> luettu 2.11.2019

- Kulmala Liisa, 2017b. *Maahengitys*. <http://www.hiilipuu.fi/fi/artikkelit/maahengitys> luettu 2.11.2019
- Kälviäinen, M., Mähönen, R., Junnila-Savolainen, R. & Joenpolvi, M. 2003. *Luonnonmateriaalien kokeminen tuotteessa. Tutkimusraportti. Tutkimuksen ensimmäinen vaihe*. Kuopio: Kuopion Muotoiluakatemia.
- Lampinen Miia, 2019. Lääketieteen kandidaatti. Puhelinkeskustelu 28.7.2019
- Leevilä, Katri, Manninen, Emmi, Pohjalainen Meeri & Saukkola Suvi-Tuulia, 2015. *Hengitys fysioterapian perusteet – Itseopiskelumateriaalin tuottaminen fysioterapiaopiskelijoille*, Lahden ammattikorkeakoulu opinnäytetyö
- Lännenpää Mika, 2007. *Löytöretki hyönteisten maailmaan*. Kontiolahti: BioCarelia
- Meri Veijo, 1991. *Sanojen synty: suomen kielen etymologinen sanakirja*. Helsinki: Gummerus.
- Mononen Sini, 2017. *Muovisen maiseman affektiivisuus*. Mustarinda -lehti Psykyke -numero. <https://mustarinda.fi/magazine/psyche/muovisen-maiseman-affektiivisuus> luettu 17.4.2019
- Opetushallitus, 2019. Etälukio. *Biologia, kurssi 1. Elämän alkuaika*. <http://www02.oph.fi/etalukio/biologia/kurssi1/alkuaika.html> luettu 8.9.2019
- Pellikka Anni, 2018. *Erytystilassa, vapaasukellus hengitykseen taidepedagogisena praktiikkana*. Opinnäytetyö Taideyliopisto Teatterikorkeakoulu.
- Rubin Anita, 2004. *Tulevaisuudentutkimus tiedonalana. TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaalit*. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. <https://tulevaisuus.fi/perusteet/aikakasitys-tulevaisuuden-tutkimuksessa/> luettu 1.11.2019.
- Ruosteenoja Kimmo, 2014. *Hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli (IPCC), 2013. Ilmastonmuutos v.2013: Luonnontieteellinen perusta. Yhteenvedo päätöksentekijöille suomeksi. Ensimmäisen työryhmän osuus IPCC:n 5. arviointiraportissa*. Helsinki: Ilmatieteenlaitos.

Ruuskanen Taina, 2016. *Työohje Hiilipuu.fi*. Helsingin yliopiston koulutus ja kehittämiskeskus ja fysiikan laitos, Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama tiedekasvatuksen kehittämishanke HIILI

Räisänen Heljä Viola, 2012. *Aboriginaalit, Australian alkuperäiskansa*. Helsinki: BoD – Book on Demand.

Siukonen Jyrki, 2011. *Vasara ja hiljaisuus, lyhyt johdatus työkalujen filosofiaan*. Helsinki: Kuvataideakatemia.

Kari Törrönen, 2016. *Solunetti*. Itä-Suomen yliopisto. <http://www.solunetti.fi/fi/solubiologia/fotosynteesi2/> luettu 28.10.2019

Syvärinen Katri, 2010. *Bioactive glass heals – and disappears*. Interface, Science magazine 2/2010. Tampere University of Technology. <http://www.tut.fi/interface/articles/2010/2/bioactive-glass-heals---and-disappears> luettu 15.11.2019

The Keeling curve, 2019. A daily record of global atmospheric carbon dioxide concentration, Scripps Institution of Oceanography at University of California, San Diego. https://scripps.ucsd.edu/programs/keelingcurve/wp-content/plugins/sio-blumoon/graphs/mlo_full_record.png luettu 8.11.2019

Wohlleben Peter, 2017. *Puiden salattu elämä*. Helsinki: Gummerus Kustannus Oy

Liite 1.

Teos Hengitys, 2019

